

SISTEMELE CONSONANTICE ALE UNOR GRAIURI UCRAINENE DIN MARAMUREȘ

1. Limba ucraineană este vorbită pe teritoriul României în mai multe regiuni ale acesteia, și anume: Maramureș, Moldova, Dobrogea și Banat. Cei mai numeroși vorbitori ai graiurilor ucrainene trăiește în nordul țării, în județele limitrofe grupei dialectale carpatice a limbii ucrainene. Aici întâlnim graiuri transcarpatice (Maramureș), huțule (Suceava și Maramureș), bucovinene (Suceava și Botoșani) și de tranziție, bucovineano-huțule (Suceava). Conform trăsăturilor genetice, aceste graiuri sunt de formație veche și constituie o prelungire a masivului dialectal sud-vestic al limbii ucrainene. În aceste regiuni, existența unei populații care vorbea limba ucraineană este atestată începând cu secolul al XIV-lea. Graiurile de formație nouă se întâlnesc în județele Timiș, Caraș-Severin și Tulcea. Dacă în primele două se vorbesc graiuri transcarpatice (cu excepția celui huțul din localitatea Cornuțel-Banat), în cel dobrogean întâlnim graiuri de stepă care aparțin masivului dialectal ucrainean sud-estic. Populația ucraineană din Tulcea s-a așezat în aceste locuri la sfârșitul secolului al XVIII-lea, pe când cea din Banat începe să se stabilească la finele celui de-al XIX-lea până la mijlocul secolului trecut.

2. Toate aceste graiuri conțin, pe lângă trăsăturile comune definitorii (care le certifică apartenența la grupa dialectală), și numeroase particularități (fonetice, gramaticale, lexicale) care le diferențiază chiar și pe acelea care sunt parte a aceleiași grupe dialectale, individualizându-le. În cercetările monografice ale mai multor graiuri din Maramureș, fie acestea transcarpatice, fie huțule, am surprins realitatea lingvistică privind pronunția diferită a unor sunete chiar și la același vorbitor al unui idiom. Ca urmare, în analiza sistemului fonetic din paginile următoare, ne vom limita la descrierea caracteristicilor sistemelor consonantice¹ proprii graiurilor transcarpatice din localitățile Rona de Sus², Crăciunești³, Lunca la Tisa⁴, cu mențiunea că ultimele două sunt „înrudite”.

3. În limba ucrainenilor din localitățile Rona de Sus, Crăciunești și Lunca la Tisa, consoanele au câteva trăsături specifice prin care se deosebesc atât de limba

¹ Sistemul vocalic a fost prezentat în comunicarea susținută la cea de-a VII-a ediție a „Zilelor culturii slave” (Cluj-Napoca, 22–24 mai 2014), în cadrul simpozionului internațional „Dialogul slaviștilor la începutul secolului al XXI-lea”, urmând a fi publicată.

² Localitatea Rona de Sus (în continuare RS) este așezată pe cursul superior al râului Ronișoara (afluent al Izei), la o distanță de 18 km sud-est față de municipiul Sighetu-Marmației. Este atestată cu formele *Felseuouina* și *Felseu Rouna* la 1360 (Suciu 1968, p. 83).

³ Satul Crăciunești (în continuare Cr), alături de Lunca la Tisa, se află pe malul stâng al râului Tisa, fiind așezat la 6 km est de municipiul Sighetu-Marmației. Este atestat la 1385 cu forma *Karachonfalva* (Suciu 1967, 173).

⁴ Lunca la Tisa (în continuare LT) este situată la 5 km est de Crăciunești. Este atestată sub forma *Lonka* la 1439 (Suciu 1967, p. 367).

literară și de alte graiuri transcarpatice, cât și între ele. Respectivul particularități depind, mai ales, de poziția consoanelor în cuvânt.

4. Consoanele labiale (bilabiale și labiodentale) [p], [b], [m], [v], [f], din graiurile ucrainene cercetate, apar dure în toate pozițiile, cu excepția celei în care se află înaintea lui [i]⁵ (< ɪ, e): *pásty* (RS)/*pásty^e* (Cr, LT) „a paște”, *u polúdny*⁶ (RS) „(la) amiază”, *topol'a* (RS, Cr, LT) „plop”, *plákaty^e* (Cr, LT) „a plânge”, *kolýba* (Cr, LT) „colibă”, *býčka* (Cr, LT) „trestie”, *bús'ok* (RS, Cr, LT) „barză”, *blýskaty^e* (Cr, LT) „a fulgera”, *móže* (RS, Cr, LT) „poate”, *máje* (RS, Cr, LT) „are”, *vátra* (RS, Cr, LT) „foc, rug”, *vójna* (RS, Cr, LT) „război”, *fartúch* (RS, Cr, LT) „șorț”, *fúrtka* (RS, LT) „portită”; și: *p'isók* (Cr, LT) „nisip”, *ob'id* (Cr, LT) „prânz”, *um'ity^e* (Cr, LT) „a ști”, *v'ik* (Cr, LT) „veac”, *f'úkaty^e* (Cr, LT) „a fluiera”. Dar în graiul din Rona de Sus, în această situație are loc, în majoritatea cazurilor, o semi-palatalizare a labialelor: *p'isók*, *ob'id*, *um'ity*, *v'ik*, dar și *v'ichor'a/v'ichor'a*, *f'úkaty/f'úkaty* (formele paralele putând fi auzite în vorbirea aceleiași persoane)⁷.

4.1. În toate cele trei graiuri transcarpatice⁸, după labiala [m] apare un [n] epentetic (aproape întotdeauna palatal), în timp ce în limba literară el lipsește sau se realizează ca [ɲ]: *zenn'á* (lit. *zemi'a*) „pământ”, *iz zenn'i* „din pământ”, *mn'áso* (lit. *m'aso*) „carne”, *mn'atá* „mentă” (lit. *m'ata*), *imn'á* „nume”, *mn'aká* adj. fem. „moale”, *na zenn'á* (doar în RS) „pe pământ”, *pámn'at'* „amintire; memorie”, *lómnn'at* „(ei) rup”.

4.2. Consoana [v] se pronunță, în funcție de poziția sa din cuvânt, fie ca un [u] nesilabic, notat [ũ], fie ca [v] bilabial, notat cu [w].

4.2.1. Astfel, în graiurile cercetate, [v], existent în limba literară, trece în [ũ] în următoarele situații:

a) la început de cuvânt sau în interiorul lui (la sfârșit de silabă), înaintea consoanelor: *úsbípaty* (RS)/*úsbípaty^e* (Cr, LT) (lit. *vsypaty*) „a turna (ceva lichid)”, *úte^vráty^e* (Cr, LT)/*úteráty* (RS) „a șterge”, *účéra* (lit. *včera*) adv. „ieri”, *záútra/záútry^e* (Cr, LT)/*záútry* (RS) „mâine”, *póúnyj* (RS)/*póúny^ej* (Cr, LT) adj. „plin”, *dóúhbj* (RS)/*dóúhy^ej* (Cr, LT) adj. „lung”, *voúk* „lup”, *žóúbj* (RS)/*žóúty^ej* (Cr, LT) „galben”.

b) la sfârșitul cuvântului: *braũ* (lit. *brav*) „(el) lua”, *znaũ* (RS, Cr, LT) „(el) știa”, *hadáũ* (RS, Cr, LT) dial. „(el) credea”, *sidáũ* (RS)/*s'idáũ* (Cr, LT) „(el) se așeza”, *sp-iváũ* (RS, Cr, LT) „(el) cânta”, *žonóũ* (RS, Cr, LT) instr. de la „soție, femeie”, *sestróũ* (RS, Cr, LT) instr. de la „soră”, *rukóũ* (RS, Cr, LT) instr. de la „mână”.

⁵ Nicolae Pavliuc și Ion Robciuc (1965a, p. 602) afirmă că o situație identică se regăsește în toate celelalte graiuri transcarpatice ucrainene de pe teritoriul României. Noi credem că ar trebui spus „în majoritatea graiurilor transcarpatice”.

⁶ Doar graiului din Rona de Sus îi este proprie, atât în poziție accentuată, cât și în cea neaccentuată, vocala [ɪ], care apare în locul lui [y] („o vocală anterioară-mijlocie, cu poziția limbii înaltă-mijlocie”) din celelalte graiuri (vezi mai multe la Herbil 2006, 2009).

⁷ În această situație, /p'/, /b'/, /m'/, /v'/, /f'/ și /p/, /b/, /m/, /v/, /f/ nu sunt foneme propriu-zise, ci variante ale celor „de bază”.

⁸ Fenomenul are o mai mare răspândire în graiurile huțule din Valea Sucevei (Pătruț 1957, p. 49).

4.2.2. Consoana [v], situată la început de cuvânt și în interiorul acestuia, se pronunță ca și [w] (bilabial): *wy^enó* (Cr, LT)/*wynó* (RS) (lit. vyno) „vin”, *owés* (RS)/*owás* (Cr, LT) „ovăz”, *zabáw(ŭ)a* (lit. zabava) „distracție, petrecere”, *sw(ŭ)atú* voc. sg. de la „cuscrú”, *kríwo* (RS)/*krywo* (Cr, LT) adv. „strâmb”, *práwo* adv. „drept”, *won/ŭwon* adv. „afară”.

4.2.3. Există cazuri când consoana [v] a trecut în vocala [u]: *ŭklaŭ* „(el) a așezat”, *u otáv-i* „în otavă”, *učéra* „ieri”, *uz'áŭ/ŭz'áŭ* „(el) a luat”, *uz'ála* „(ea) a luat”.

4.2.4. Prezența lui [v] protetic, înaintea unor vocale, este facultativă în graiurile cercetate (obligatorie în limba ucraineană literară): *oz'mý* – *voz'mý* „ia!”, *úcho* – *vúcho* „ureche” – în Cr, LT și *uknó* (lit. vikno) „geam”, *udrázu* (lit. vidrazu) adv. „deodată” – în RS.

4.3. Labiala fricativă [f] apare, de cele mai multe ori, în locul grupurilor [chv], [kv], existente în limba literară: *fúrtka* (lit. chvurtka) (RS, LT) „portită”, *fasúl'a* (lit. kvasol'a) (RS, Cr, LT) „bob de fasole”, *fartúch* (RS, Cr, LT) „sorț”⁹.

Însă consoana labială [f] este mult mai răspândită în cuvintele împrumutate, numărul acestora fiind mai mare decât în limba literară¹⁰: *fárba* (< germ.) „vopsea; culoare”, *fyst/fest* (< germ.) adv. „tare”, *furt* (< germ.) „mereu”, *fájno* (< germ.) adv. „frumos”, *firhánok* (Cr, LT)/*firhónok* (RS) (< magh.) „perdea”, *fíndža* (< magh.) „cană”, *faradnýj* (Cr, LT)/*faradnýj* (RS) (< magh.) „obosit”, *faradšág* (< magh.) „oboseală”, *bufét* (< rom.).

5. Consoanele dentale [d], [t], [n] se pronunță atât dur, cât și palatalizat.

5.1. Dentala [t], în comparație cu limba literară, se pronunță dur în formele verbale de persoana a III-a singular și plural ale verbelor de conjugarea a II-a, dar și în cele de persoana a III-a plural ale verbelor de conjugarea I: *stojít* „(el, ea) stă” – *stoját* „(ei) stau”, *nósy^et* (Cr, LT)/*nósyit* (RS) „(el, ea) cară” – *nós'at* „(ei) cară”, *róbl'at* „(ei) muncesc”, *kládut* „(ei) pun”, *be^vrút* „(ei) iau”, *čy^etájut* „(ei) citesc”, *píšut* (RS)/*pýšut* (Cr, LT) „(ei) scriu”, *znájut* „(ei) știu”, *dúmajut* „(ei) gândesc”, *slúchajut* „(ei) ascultă”.

5.1.1. Acest [t] durificat apare la persoana a III-a plural a verbelor de conjugarea I și la aceeași persoană, singular și plural, a verbelor de conjugarea a II-a: *znájut* „(ei) știu”, *kladút* „(ei) pun”, *b'izýt* (Cr, LT)/*b'izbít* (RS) „(el, ea) aleargă” – *b'izút*/*b'izát* „(ei) aleargă”, *stojít* „(el, ea) stă” – *stoját* „(ei) stau”, *nósyit* (RS) „(el, ea) cară, poartă” – *nós'at* „(ei) cară”.

5.1.2. De asemenea, [t] dur se întâlnește și la formele de persoana a II-a singular, modul imperativ, în comparație cu limba literară, unde apare [t']: *nosít* „cărați!”, *rob'ít* „munciți!”, *klád'ít* „puneți!”, *be^vrít* (Cr, LT) „luați!”, *píšít* (RS)/*py^ešít* (Cr, LT) „scrieți!”, *čbin'ít* (RS)/*čyn'ít* (Cr, LT) „faceți!”, *b'izít* „alergați!”, *pr'ad'ít* „toarceți!”, *ne^vsít* „duceți!”.

⁹ Folosirea lui [f], pentru grupurile literare [chv] [kv], are o frecvență mai mare în graiurile huțule și bucovinene (Pavliuc–Robciuc 1965a, p. 602).

¹⁰ Această caracteristică este proprie majorității graiurilor dialectului sud-vestic, dar și celor din masivul dialectal nordic (graiurilor de pe malul stâng al Niprului și celor volâno-polesiene) (Bevzenko 1980, p. 64).

5.2. Se întâlnesc unele cuvinte în care, înaintea lui [i] (dar și în alte poziții), consoana [t] a trecut, în urma unei puternice palatalizări, în [k]: *k-isto* (lit. tisto) „aluat, cocă”, *klíje* (lit. tlie) „1. a se descompune, 2. a mocni”, *sk-iná* (lit. st'ina) „perete”, *k'ir'áty^e* (Cr, LT)/*k-ir'át^l* (RS) „a goni (pe cineva)”, *pikl'uúát^e* (Cr, LT)/*pikl'uvát^l* (RS) „a măcina (grâul)”. Fenomenul de „palatalizare mutativă” este mult mai pronunțat și răspândit în graiurile huțule și bucovinene, unde sunetele [d'], [t'] își mută articulația înapoi, pe locul velarelor [g'], [k'] (Robciuc 1999, p. 68): *g'úka* (lit. d'ivka) „fată”, *g'ékuvati(y)* (lit. d'akuvaty) „a mulțumi”, *g'id* (lit. d'id) „bunic”, *m'ig'* (lit. mid') „cupru”, *k'ílo* (lit. t'ilo) „corp, trup”, *k'éško* (lit. t'aško) adv. „greu”, *k'uk'ún* (lit. t'ut'un) „tutun”, *dvác'ik'* (lit. dvadc'at') num. „douăzeci”¹¹. Însă, în aceste graiuri nu este un fenomen consecvent (Bevzenko 1980, p. 68).

6. Fricativele [z], [s] apar în graiurile ucrainene studiate atât dure, cât și moi.

6.1. Sunetul [s] palatal ([s']), propriu limbii literare, apare dur în graiul din Rona de Sus (în timp ce în graiurile din Crăciunești și Lunca la Tisa el se menține înmuiat) în următoarele poziții:

a) în finalul absolut al cuvântului (la unele adverbe și pronume): *des* (lit. des') „undeva”, *kolbís* „cândva”, *chtos* „cineva”, *ščos* „ceva”, *ses* „acesta” (dar și *ses'á* „aceasta”) – în RS, în timp ce, în Cr și LT întâlnim: *des'*, *koly^es*, *chtos'*, *ščos'*, *ses'* și *ses'á*.

b) în sufixul **-s'k** al adjectivelor: *sílsk^lij* (lit. sil's'kyj) „sătesc, rural”, *romún-sk^lij* „românesc”, *rúsk^lij* „rusesc”, *lúžansk^lij* „din Lunca”, *str^lijínsk^lij* „străin” – în RS, iar în Cr și LT apare: *s'íls'k'y^ej*, *rumúns'ky^ej*, *rús'k'y^ej*, *lúžans'ky^ej*, *stry^e-jíns'ky^ej*.

c) în forma scurtă a pronumelui reflexiv **s'a** (< se), indiferent de locul acestuia: *ja v'íd'ivsa z nym* „eu m-am văzut cu el”, *ja sa kupáú* „eu m-am scăldat”, *ja úbráúsa* „eu m-am îmbrăcat”, *kolbí my sa strít^lyl^l* „când noi ne-am întâlnit” – în RS, în timp ce în Cr și LT, **s'a** se păstrează: *ja v'yd'ivs'a z nym*, *ja s'a kupáú*, *ja úbráús'a*, *koly my s'a strít^ely^e*.

6.2. În graiul din Lunca la Tisa și, mai rar, în cel din Crăciunești, se observă o palatalizare (extrem de) pronunțată a fricativei [s'] și, câteodată, a lui [z']¹²: *ús'im* (lit. v'isim) „opt”, *s'im* „șapte”, *s'at^lyj* „sfânt”, *s'íno* „fân”, *s'vit* „lume”, *s'p'ivát^e* (lit. spivaty) „a cânta”, *ós'in'* „toamnă”; *z'vir'* „animal sălbatic”, *z'il'a* „ierburi, buruieni”. Este o influență a graiurilor ucrainene lemkiene (Žylko 1966, p. 221).

7. Consoanele africte [dz], [c], în graiurile cercetate, se pronunță în funcție de poziția din cuvânt atât dur, cât și înmuiat.

¹¹ Existența acestor două sunete ([g'], [k']) a fost observată de către I. Pan'kevych. Ele se întâlnesc în toate părțile unde trăiesc huțuli (Pan'kevych 1938, p. 114, 392).

¹² Pentru acest fenomen, S. P. Bevzenko (1980, p. 210) folosește termenul „pronunție dorsalo-palatală, realizată cu ajutorul elementului șuierător” a consoanelor [s'] [z'] [c'] [dz'], care în graiurile de pe Nistru, Sean și altele se pot realiza ca și [s^s], [z^z] (*ibidem.*, p. 69).

a) în sufixul substantivului, **-ec'**, în locul lui **[c']** din limba literară, apare, în toate cele trei graiuri, **[c]** dur (depalatalizat¹³): *chlópec* (lit. *chlopec'*) „băiat”, *kupéc* (lit. *kupec'*) „cumpărător, negustor”, *studenéc* „răcitură”, *stoléc* „scaun”, *kly^evéc* (LT) „ciocan”, *rubéc* „tiv, cusătură”, *h(v)orobéc* „vrabie”, *hornéc* „oală”, *ovéc* gen. pl. de la „oaie”, *hó(ó)lubec* „porumbel; sarma”.

b) în sufixul **-c'k-** al adjectivelor, apare **[c]** dur în graiul din Rona de Sus, în timp ce în graiurile din Crăciunești și Lunca la Tisa, ca și în limba literară, se întâlnesc **[c']**: *n'iméckyj* (lit. *n'imec'kyj*) „german”, *turécckyj* „turcesc”, *d'ivócka* „feciorelnică”, *d'ivóckyj* „feciorelnic”, *l'ú(d)ckyj* „omenesc” – în RS, iar în Cr și LT: *n'iméc'ky^ej*, *turéc'ky^ej*, *d'ivóc'ka*, *d'ivóc'ky^ej*, *l'ú(d)c'ky^ej*.

c) în locul africaterii **[dz]** din limba literară, mai ales în poziție inițială, poate apărea atât **[z]**, cât și **[dz]**: *zérkalo/dzérkalo* (lit. *dzerkalo*) „oglinză”, *zvun/dzvun* „clopot”, *zvonyty* (RS)/*zvónyty^e* (Cr, LT) și *dzvonyty* (RS)/*dzvónyty^e* (Cr, LT) „1. a trage clopotele; 2. a suna (la telefon)”. Frecvența mai mare a consoanelor **[dz]** și **[dz']** se datorează împrumuturilor (Horvath 1974, p. 9): *dzer* „zer”, *dz'áma* „zeamă”, *brýndz'a* (RS)/*bryndz'a* (Cr, LT) „brânză”.

8. Consoanele fricative **[ž]**, **[š]** și africaterii **[č]** apar dure. Doar înaintea lui **[i]** consoanele respective apar palatalizate sau semipalatalizate: *méz'i* (Cr, LT)/*méz'i* (RS) „granițe”, *hrúš'i* (Cr, LT)/*hrúš'i* (RS) „pere”; *š'is't'* (Cr, LT) *š'ist'* (RS) num. „șase”; *nóč'i* (Cr, LT)/*nóč'i* (RS) „nopti”¹⁴. În graiurile cercetate, sunt puține situații când **[č]** este semipalatal (sau se apropie de o semipalatalizare) și în alte poziții, ca, de exemplu: *č·oló* (lit. *čolo*) „frunte”, *č·olovík* „bărbat”, *boč·ok* gen. de la „butoaie”, *chóč·u* „(eu) vreau”, *kolóč·u* „(eu) agit, amestec”, *č·ýsty^ei*/și *č·ýsty^ei* „curat”, *téš·a/téš·a* „soacra” (doar în Cr, LT).

9. Africaterii **[dž]** se pronunță în toate graiurile dur și apare, în majoritatea cazurilor, în cuvintele împrumutate: *džérha* (< rom.) „cergă”, *f'indža* (< magh.) „cească”, *tándžur* (< magh.) „farfurie”, *džm'il'* (lit. *džm'il'*) „bondar, bărzăun”, *bdžolá* (lit. *bdžola*) „albină”, *badžókura* (< rom.) „batjocură”.

10. Consoana lichidă **[l]** se pronunță diferit în cele trei graiuri, putând fi atât dură, cât și înmuiată. În graiul din Crăciunești și Lunca la Tisa, înaintea lui **[i]** apare **[l']** (palatal) (ca și în majoritatea graiurilor din România, și în limba literară): *chl'ib* „pâine”, *cy^ebúl'i* pl. de la „ceapă”, *kol'íno* „genunchi”, *l'inývy^ej* „leneș”, *l'íto* (lit. *l'ito*) „vară”, *l'isy^e* „păduri”, *bíl'i* „albe”, *l'isty^e* „a urca”. În graiul din Rona de Sus, în poziția dată, **[l]** se pronunță dur¹⁵: *chlib*, *cybúli*, *kolíno*, *linyívij*. Dar, în același grai, în unele cazuri, **[l]** poate să fie situat undeva între dur și semipalatal: *l'íto/líto*, *l'isbi/lisbi*, *bíl·i/bíli*, *l'istbi/lístbi*. Cele două forme pot fi auzite chiar la același vorbitor al graiului.

¹³ Așa îl numește I. Pan'kevyč (1938, p. 131, 169, 392), care consideră că depalatalizarea lui **[c']** din graiurile huțule este o influență a limbii române.

¹⁴ Doar că, în aceste cazuri, /ž'/, /š'/, /č'/, respectiv /ž·/, /š·/, /č·/ sunt doar variante poziționale ale respectivelor sunete.

¹⁵ Consoana lichidă **[l]** are o pronunție dură în graiurile transcarpatice din Remeți și Ruscova, dar, mai ales, în cele huțule din Izvoarele Sucevei, Moldova-Sulița, Danila (Pavliuc–Robciuc 1965a, p. 603).

11. Vibranta [r] din graiurile cercetate nu are aceeași pronunție putând, chiar și în același grai, să apară, atât dură, cât și palatalizată.

11.1. Comparativ cu limba literară, în graiurile studiate se păstrează vechiul [r] palatal ([r']) atât la sfârșit de cuvânt, mai ales în sufixul **-ar**, cât și în interiorul lui, înaintea consoanelor: *kosár'* (lit. kosar) „cosaș”, *vozář'* „cărăuș”, *učár'* „cioban”, *ber'* (Cr, LT) „podeț”, *zv'ir'* „fiară, animal sălbatic”, *ver'ch* „vârf”, *ter'ch* „greutate”, *vepér'* (RS)/*ve'pér'* (Cr, LT) „vier”, *v'ir'te* „credeți!”, *hur'kbij* (RS) „amar”, *dver'myí* „(cu) ușa”. Păstrarea lui [r'] constituie o trăsătură arhaică a celor trei graiuri. Existența lui [r] palatal ([r']) în respectivele poziții are o frecvență ridicată în graiurile huțule și bucovinene (*mór'kva* „morcov”, *čer'v'ak* „râmă”, *stol'ýr'* „tâmplar”, *dóktor'* „medic”, *dz(z)ér'kalo* „oglinďă”) (Žylko 1966, p. 226, 231; Robciuc 1999, p. 69). Însă întâlnim, în cele trei graiuri, și cuvinte unde [r] este dur: *stol'ár* „tâmplar”, *mal'ár* „zugrav”, *bervá* (doar în RS) „podeț”. De asemenea, [r] se pronunță dur în cuvintele împrumutate (ca, de ex., *tymplár*, *bazár*, *badogár*).

11.2. Am întâlnit și cuvinte în care consoana [r] se pronunță dur atât la sfârșit de cuvânt, cât și în interiorul acestuia, atunci când se află înaintea lui [ʼa] ([ja]), în timp ce în limba literară există [r']: *korávy'j* (Cr, LT)/*koráv'ij* (RS) (lit. kor'avyj) „tare; noduros”, *burák* „sfeclă”, *čep'e'rát'ij* (Cr, LT)/*čeperát'ij* (RS) „crăcănat”, *dráspat'ys'a* (Cr, LT)/*dráspat'ysa* (RS) „a se cățăra”, *ránd'a* (doar în Cr și LT, în timp ce în RS: *r'ánd'a*) „haine; cărpe”, *ratuúaty'e* (doar în Cr și LT, căci în RS: *r'atuúaty*) „a scăpa, a izbăvi”. Fenomenul este caracteristic atât majorității graiurilor masivului dialectal nordic (Bevzenko 1980, p. 77), cât și celor de stepă, unde și înaintea vocalelor posterioare ([o], [u]) apare [r] (Pavliuc–Robciuc 1965a, p. 604).

12. Consoana medio-linguală [j] apare, ca și în limba literară, la început de cuvânt și în interiorul acestuia, între vocale: *jábl'uko* (RS)/*jábly'ko* (Cr, LT) „măr (fruct)”, *jahóda* „boabă, bacă”, *znáju* „(eu) știu”, *čitáju* „(eu) citesc”, *spiváju* „(eu) cânt”.

12.1. Însă, în toate cele trei graiuri, se observă dispariția lui [j] vechi în desinența cazului instrumental singular al substantivelor feminine, al adjectivelor și pronunțelor, când este situat între vocale: *rukóu* (lit. rukoju) „(cu) mâna”, *žonóu* (lit. žinkoju) „(cu) soția”, *holovóu* (lit. holovoju) „(cu) capul”, *mukóu* „(cu) făina”, *chátou* (Cr, LT) „(cu) casa”, *chvížou* (RS) „(cu) casă”, *dušóu* „(cu) sufletul”, *ze'mnéu* „(cu) pământul”, *žóútoú* „(cu) galbenă”, *ho'lubóu* „(cu) albastră”, *malóu* „(cu) mică”, *vel'ýkóu* (RS)/*ve'lýkóu* (Cr, LT) „(cu) mare”, *seú* „(cu) aceasta”, *tóu* „(cu) aceea”, *neú* „(cu) ea”, *mójóu* (lit. mojeju) „(cu) a mea”, *trét'óu* „(cu) a treia”.

12.2. Totodată, în cele trei graiuri (ca de altfel, în toate graiurile transcarpatice), după consoanele labiale [b], [p], [v], [m] nu s-a păstrat vechiul [j] din formele verbale de persoana I singular și a III-a plural¹⁶, ci s-a dezvoltat, ca și în limba literară (și în graiurile de stepă), [I] epentetic: *l'úbl'u* (lit. l'ubl'u) „(eu) iubesc” – *l'úbl'at* (lit. l'ubl'at') „(ei) iubesc”, *kópl'u* „(eu) sap” – *kópl'at* „(ei) sapă”, *lóm'l'u*

¹⁶ Păstrarea vechiului [j] din respectivele forme verbale este o trăsătură proprie graiurilor huțule și bucovinene ale limbii ucrainene (Žylko 1966, p. 95).

„(eu) rup” – *lómł’at* „(ei) rup”, *róbl’u* „(eu) muncesc” – *róbl’at* „(ei) lucrează”, *lóül’u* „(eu) prind” – *lóül’at* „(ei) prind”, *térpl’u* „(eu) rabd” – *térpl’at* „(ei) rabdă”, *l’ípl’u* „(eu) lipesc” – *l’ípl’at* „(ei) lipesc”.

12.3. Doar în graiul din Rona de Sus se observă dispariția, la început de cuvânt, a vechiului [j]: *ižák* (lit. *jižak*) „arici”, *idá* (lit. *jida*) „mâncare”, *ístы* (lit. *jisty*) „a mânca”.

13. În graiurile transcarpatice cercetate, consoanele velare [g], [k], [ch] și laringala (fricativă) [h] se pronunță în toate pozițiile dur, ca și în limba literară (face excepție, atunci când aceasta se află înaintea lui [i]): *gánok* (lit. *ganok*) „gang, pridvor”, *skátyrka*, *skátyrt’* „față de masă”, *chólod* „umbră”, *hor’áčka/hor’ýčka* „febră”, *to’hut’* „anul trecut”, *g’ips* „gips”, *tak’í* pl. de la pron. „așa, asemenea”, *such’í* „uscați”. În graiurile transcarpatice cercetate, velara oclusivă [g] are o răspândire destul de mare, datorită împrumuturilor: *gaz*, *grápa*, *grípa*, *gúmi*, *gúša*, *gestýn’a* (RS)/*gestýn’a* (Cr, LT).

14. Consoanele sonore din cele trei graiuri se desonorizează sau își pierd această calitate în întregime, trecând în perechile surde corespunzătoare, atunci când se află la sfârșit de silabă și înaintea consoanelor surde sau la sfârșit de cuvânt¹⁷: *sólod’ko* adv. „dulce, plăcut”, *solótkyj* (RS), *susíd’* „vecin”, *puđ’b’ich* „(el) s-a apropiat în fugă”, *bud’* „fii”, *hryp* (Cr, LT)/*hrыp* (RS) „ciupercă”, *dub’* „stejar”, *zub’* „dinte”, *ryb’* gen. de la „pești”, *ruh^{ch}* „corn”, *vóchko* adv. „umed”, *putpértы* (RS)/*putpérty^e* (Cr, LT) (lit. *pidperty*) „a sprijini”, *l’úb’ka* „drăguță”, *bápka* „bunicuță”, *opchodýtы* (RS)/*opchodýty^e* (Cr, LT) (lit. *obchodyty*) „a înconjura, a ocoli”, *morós* „ger”, *beréska* (RS) dim. de la „mesteacăn”, *hry’s* (doar Cr, LT) „(el) a ros”, *blýs’ko* (RS)/*blýs’ko* (Cr, LT) (lit. *blyz’ko*) „aproape”, *bes* prep. „fără”, *lbiška* (RS)/*lóska* (Cr, LT) „lingură”.

După cum se poate observa, în graiurile cercetate există tendința de asurzire a consoanelor finale, cât și a celor din interiorul cuvintelor, însă procesul nu s-a generalizat.

15. În urma descrierii consonantismului din cele trei graiuri transcarpatice, pot fi stabilite fonemele consonantice (cu variantele lor), ce au următoarea reprezentare:

p	b			f	v	m
t	d	c	dz	s	z	n
t’	d’	c’	dz’	s’	z’	n’
		č	dž	š	h	
k	g			ch		l r
						l’ r’

¹⁷ Fenomenul este propriu și altor graiuri transcarpatice, celor huțule, bucovinene și unei părți a celor de stepă (Robciuc 1999, p. 69–70).

Sistemul fonemelor consonantice al respectivelor graiuri (ca și în cazul altor graiuri ucrainene de pe teritoriul României – Pavliuc–Robciuc 1965b, p. 671–676 – și al limbii literare) prezintă două corelații:

- corelația de timbru (dur – moale/velar – palatal)
- corelația de sonoritate (sonor – surd).

15.1. La corelația de timbru, ca și în cazul majorității graiurilor ucrainene din România (cu excepția celor huțule și bucovinene din Moldova), participă următoarele foneme consonantice:

dure:	/d/	/t/	/n/	/z/	/s/	/c/	/dz/	/ʎ/	/r/
moi:	/d'/	/t'/	/n'/	/z'/	/s'/	/c'/	/dz'/	/ʎ'/	/r'/

Astfel, rezultă că graiurile ucrainene din Rona de Sus, Crăciunești și Lunca la Tisa au 9 perechi de foneme consonantice în seria consoană dură – consoană moale. Fonemele dure /b/, /p/, /v/, /m/, /f/, /ž/, /š/, /č/, /dz/, /g/, /k/, /ch/, /h/ nu au corespondente moi, iar fonemul /j/ nu are corespondent dur.

Opoziția fonematică dintre consoanele cu timbrul velar și cele cu timbrul palatal se realizează în diferite poziții:

- /d/ – /d'/:** *rádʙij* (RS)/*rády^ej* (CR, LT) „bucuros” – *rád'-ho* „sfătuieste-l!”, *vodá* „apă” – *vod'ányij* (RS)/*vod'ány^ej* (Cr, LT) „de apă, acvatic”;
- /t/ – /t'/:** *ta* conj. „și” – *t'a* forma scurtă a pron. pers., gen. de la „tu”, *tam* „acolo” – *t'am* „ține minte!”, *úžy^ety^e* (doar în CR și LT) „a supraviețui” – *u žy^et'i* loc. de la „viață”, *tykаты* (doar în RS) „a înfige” – *t'ikаты* „a fugi”;
- /n/ – /n'/:** *dna* gen. de la „fund (de oală)” – *dn'a* gen. de la „zi”, *na* prep. „pe” – *n'a* forma scurtă a pron. pers., gen. „eu”, *nus* „nas” – *n'is* „(el) a dus”, *sýna* (doar Cr, LT) gen. sg. de la „fiu” – *sýn'a* „albastră”;
- /z/ – /z'/:** *zátt'aŭ* „(el) a înfipt (toporul)” – *z'át'a* gen. de la „ginere”;
- /s/ – /s'/:** *kusáty* (RS) „a mușca” – *kus'áty* gen. de la „toporișca coasei”, *usóm* instr. de la „ovăz” – *us'óm* „tuturor”, *sudý* (Cr, LT) „judecă!” – *s'udý* adv. „încoace”, *sudbí* (RS) „judecă!” – *s'udbí* adv. „încoace”;
- /c/ – /c'/:** *sónce* „soare” – *sónce'a* gen. de la „soare”; *cár'a* gen. de la „rege” – *c'átka* „punctuleț”, *cókaty^e* (Cr, LT) „a ciocăni” – *c'ókaty^e* „a înfige (toporul)”;
- /dz/ – /dz'/:** *dzórkaty* (Cr, LT) „a zăngăni” – *dz'óbaty* „a ciuguli”;
- /ʎ/ – /ʎ'/:** *prála* „(ea) a spălat rufele la râu” – *prál'a* „spălătoreasă; storcătoare”, *kuł* „par” – *kuł'* gen. de la „gloanțe”, *sil* gen. de la „sate” – *sul'* „sare”;
- /r/ – /r'/:** *rádʙity* (RS) „a sfătui” – *r'adʙity* „a rânduî mîncarea”, *rad* „bucuros” – *r'ad* „rînd (1. la stîna (după brînză); 2. de fân (într-un car))”, *prála* „(ea) a spălat rufele la râu” – *pr'ála* „(ea) a tors (lâna)”;

15.2. În graiurile cercetate (ca și în majoritatea graiurilor ucrainene din țara noastră, cu excepția celor huțule și bucovinene din Moldova), la corelația de sonoritate iau parte următoarele foneme consonantice:

sonore:	/b/	/d/	/d'/	/z/	/z'/	/dz/	/dz'/	/ž/	/ž'/	/g/	/h/
surde:	/p/	/t/	/t'/	/s/	/s'/	/c/	/c'/	/š/	/č/	/k/	/ch/

În acest caz, la corelația de sonoritate participă, ca și în limba literară, 11 perechi consonantice. Nu au corespondente surde fonemele /m/, /n/, /n'/, /l/, /l'/, /r/, /r'/, /j/. Totodată, fonemele consonantice /v/ și /f/ nu pot forma opoziția fonematică în cadrul corelației de sonoritate, deoarece „[v] este o consoană bilabială, iar [f] – labio-dentală, ceea ce înseamnă că cele două foneme se deosebesc nu printr-un element diferențial, ci prin două” (Pavliuc–Robciuc 1965a, p. 613).

Realizarea opoziției fonematice dintre consoanele sonore și surde poate fi redată prin următoarele exemple:

- /b/ – /p/:** *ryba* (Cr, LT)/*рыба* (RS) „pește” – *rypa/рыпа* „râpă”, *býty*^e (Cr, LT)/*быты* (RS) „a bate” – *pyty/пыты* „a bea”, *bráty*^e (Cr, LT) „a lua” – *práty*^e „a spăla rufele la râu” *banuváty* (RS) „a regreta” – *panuváty* „a domni”, *úbyty* „a scoate prin bătaie (praful)” (RS) – *úpyty* „a bea până la fund”;
- /d/ – /t/:** *dym* (Cr, LT)/*дым* (RS) „fum” – *tym/тым* dat. de la „aceia”, *dam* „(eu) voi da” – *tam* „acolo”, *podáty* (Cr, LT) „a da, a pune la îndemână (ceva)” – *potáty* „a se împotmoli în apă sau în noroi”, *idby* (RS) „mergi!” – *ity* „a merge”;
- /d'/ – /t'/:** *d'ílo* „treabă” – *t'ílo* „corp”, *d'ítý*^e (Cr, LT)/*d'ity* (RS) „copii” – *chot'ity*^e/*chot'ity* „a vrea”, *syd'át* (RS, Cr, LT) „(ei) stau” – *chot'át* „(ei) vor”;
- /z/ – /s/:** *zvesty* (RS) „a păcăli, a fenta” – *svysty* „fluieră!”; *v zad'i* (RS, Cr, LT) „în spate” – *v sad'i* „în grădină”; *l'iz* (Cr, LT) „(el) urca” – *l'is* „pădure”;
- /z'/ – /s'/:** *z'at'* „ginere” – *s'ad'* „așază-te!”, *vóz'at* „(ei) cară” – *nós'at* „(ei) poartă, duc”, *z'jila* „(ea) a mâncat” – *s'íla* „(ea) s-a așezat”, *ú doróz'i* „în (la) drum” – *ú volós'i* „în părul de pe cap”;
- /dz/ – /c/:** *dzér'kalo* (Cr, LT) „oglinďă” – *cérkaty*^e „a țâșni, a stropi”, *dzvun* (RS) „clopot” – *cvyt* „floare”;
- /dz'/ – /c'/:** *brýndz'a* „brânză” – *chlópc'a* gen. de la „băiat”, *dz'áma* „zeamă” – *c'átka* „punct”, *dz'óbaty* (RS) „a ciuguli” – *c'ókaty* „a încresta cu securea”;
- /ž/ – /š/:** *u žúr'i* loc. de la „întristare, supărare” – *u šúr'i* „în șură”, *lyžáty*^e (Cr, LT)/*ležáty* „a sta culcat” – *lyšáty* (Cr, LT)/*lyšáty* (RS) „a lăsa”, *mež* gen. de la „1. mejde, 2. granițe” – *meš* formă scurtă de viitor, pers. a II-a sg. de la *imati* „a avea”;
- /dž/ – /č/:** *džérga* „cergă” – *čyrknuty*^e „1. a fircăli, 2. a da cu bățul de chibrit peste fosfor”, *džúmar'* „jumări” – *čúma* „ciumă”, *džáka* (RS) „geacă” – *časnyk* „ceasornic”;
- /g/ – /k/:** *gára* „gară” – *kára* „pedeapsă”, *gúma* „cauciuc” – *kúma* gen. de la „naș”;

/h/ – /ch/: *hodýty^e* (Cr, LT)/*hodbítı* (RS) „a face pe plac” – *chodýty^e/chodbítı* „a umbla”, *hólod^t* „foamete” – *chólod^t* „umbră”, *hrab^p* „carpen” – *chram* „hram”
hódna „(ea) poate” – *chóloda* gen. de la „umbră”.

15.3. În toate graiurile, cele două corelații (de timbru și de sonoritate) se întrepatrund, formând paralelisme pentru fonemele ce le compun:

/d/ — /d ^h /	/z/ — /z ^h /	/dz/ — /dz ^h /
/t/ — /t ^h /	/s/ — /s ^h /	/c/ — /c ^h /

Nu au corespondente moi opozițiile /g/ – /k/, /h/ – /ch/ care participă la corelația de sonoritate, iar opozițiile /n/ – /n^h/, /r/ – /r^h/, /l/ – /l^h/, proprii corelației de timbru, sunt indiferente față de caracterul surd – sonor, neputând, astfel, să formeze paralelisme cu fonemele proprii corelației de sonoritate.

16. Toate cele trei graiuri, ca, de altfel, toate graiurile ucrainene de pe teritoriul țării noastre, se caracterizează printr-o slabă prezență a consoanelor lungi. Acestea, spre deosebire de limba literară (unde au apărut ca urmare a dublării consoanele situate înaintea vechiului grup **-bje**: *znann^h’á* < *znannje* „cunoaștere” (*Sučasna* 2001, p. 40), *žytt^h’á* < *žitje* „viață”), s-au format prin îmbinarea a două morfeme provenite din două sunete identice: *výnna* (Cr, LT)/*vbynna* (RS) „vinovată”, *výnnyj* (Cr, LT)/*vbynnyj* (RS) „acrișor”, *obbýty^e* (Cr, LT)/*obbítı* (RS) „1. a bate (ceva), 2. a căptuși”, *uddáty^e* (Cr, LT)/*uddátı* (RS) „1. a înapoia, 2. a mărita”, *Anna* (cf. rom. „Ana”).

17. După cum se poate observa, consonantismul graiurilor transcarpatice din Rona de Sus, Crăciunești și Lunca la Tisa prezintă caracteristici comune, dar și particularități ce le deosebesc atât între ele, cât și de celelalte graiuri ucrainene transcarpatice.

17.1. Dintre trăsăturile comune pot fi remarcate: apariția după consoana labială [m] a lui [n] epentetic; pronunția lui [v] ca un [u] nesilabic ([ũ]) sau ca [v] bilabial ([w]); trecerea consoanei [v] în vocala [u]; prezența lui [v] protetic înaintea unor vocale; apariția labialei fricative [f] în locul grupurilor [chv], [kv], mai ales, în împrumuturi; pronunția dură a dentalei [t] din diferitele desinențe verbale; trecerea lui [t], situat înaintea lui [i], în urma unei puternice palatalizări, în [k] (palatalizare mutativă); consoana africată [c] din sufixul substantivului *-ec* apare depalatalizată (față de [c^h] din limba literară); africata [dž] se pronunță în toate graiurile dur; păstrarea lui [r^h] (fapt ce constituie o trăsătură arhaică a celor trei graiuri, deși vibranta [r] poate apărea atât dură, cât și moale în toate cele trei graiuri); dispariția lui [j] vechi (situat între vocale) în desinența cazului instrumental singular al substantivelor feminine, al adjectivelor și al pronumelor; dispariția după consoanele labiale [b], [p], [v], [m] a vechiul [j] din formele verbale de persoana I singular și a III-a plural și apariția în locul lui, ca și în limba literară, a lui [l] epentetic; pronunția dură în toate pozițiile a consoanelor velare [g], [k], [ch] și a laringalei fricative [h],

ca și în limba literară (cu excepția poziției când acestea se află înaintea lui [i]); manifestarea tendinței de asurzire a consoanelor finale, cât și a celor din interiorul cuvintelor; prezență slabă a consoanelor lungi.

17.2. Trăsăturile prin care se deosebesc cele trei graiuri, sau, mai bine spus, graiurile din Crăciunești și Lunca la Tisa (care sunt foarte apropiate) de cel din Rona de Sus sunt mai reduse, în comparație cu cele comune lor: consoana fricativă [s'], proprie limbii literare, apare dur în graiul din Rona de Sus, în timp ce în graiurile din Crăciunești și Lunca la Tisa ea se menține înmuiată; în graiul din Lunca la Tisa, și mai puțin în cel din Crăciunești, se observă o palatalizare pronunțată a fricativilor [s] [z] ([s'']', [z'']'); consoana africată [c] din sufixul adjectivelor, *-c'k-*, apare dură în graiul din Rona de Sus, în timp ce în graiurile din Crăciunești și Lunca la Tisa, ca și în limba literară, se întâlnește [c']; consoana lichidă [l] se pronunță diferit în cele trei graiuri, atât dur, cât și înmuiat: în graiurile din Crăciunești și Lunca la Tisa, înaintea lui [i] apare [l'], iar în graiul din Rona de Sus, în poziția dată, [l] se pronunță dur; consoana [r] se pronunță dur atât la sfârșit de cuvânt, cât și în interiorul acestuia, mai ales atunci când se află înaintea lui [a] vechi, în graiurile din Crăciunești și Lunca la Tisa, în timp ce în cel din Rona de Sus, ca și în limba literară, există [r']; doar în graiul din Rona de Sus, se observă dispariția, la început de cuvânt, a vechiului [j].

18. Comparativ cu limba literară, în toate cele trei graiuri, se poate observa atât tendința de asurzire a consoanelor finale și a celor din interiorul cuvintelor, cât și de durificare a acestora (fenomen mai pregnant în graiul din Rona de Sus).

19. În concluzie, putem afirma că prin cercetarea graiurilor ce aparțin aceleiași grupe dialectale pot fi surprinse fenomene fonetice (gramaticale și lexicale, deopotrivă) care pot completa tabloul caracteristicilor limbii ucrainene vorbite pe teritoriul României. Relevarea acestor aspecte poate contribui semnificativ la elucidarea numeroaselor probleme din dialectologia ucraineană nerezolvate încă și, implicit, a celor privind istoria limbii ucrainene.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

- Bevzenko 1980 = S. P. Bevzenko, *Ukrajinska dijalektolohija*, în *Vyšča škola*, Kiev, 1980.
 Herbil 2006 = Ioan Herbil, *Sunetele [ɨ] și [i] în graiul ucrainean din Rona de Sus (județul Maramureș)*, în Sanda Misirianțu et alii (eds), *Actele simpozionului „Direcții și perspective ale slavisticii din România”, 15–16 iunie 2006*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2006, p. 256–276.
 Herbil 2009 = Ioan Herbil, *On the Vowels [ɨ] and [i] in some Ukrainian Subdialects of Maramureș*, în *StUBB, Philologia*, LIV, 2009, nr. 1, p. 65–75.
 Horvath 1974 = Dumitru Horvath, *Graiul ucrainean din Crăciunești și Tisa (județul Maramureș)*. Rezumatul tezei de doctorat, București, 1974.
 Pan'kevyc' 1938 = I. Pan'kevyc', *Ukrajins'ki hovory pidkarpats'koji Rusy i sumeznych oblastej*, I. *Zvučn'a i morfologija*, Praga, 1938.
 Pavliuc–Robciuc 1965a = Nicolae Pavliuc, Ion Robciuc, *Očerk fonologičeskich sistem ukrajinskich govovorov v Rumyniji*, în *RRL*, X, 1965, nr. 6, p. 595–617.

- Pavliuc–Robciuc 1965b = Nicolae Pavliuc, Ion Robciuc, *Cu privire la corelațiile consonantice în graiurile ucrainene din R.S.R.*, în *Omagiu lui Alexandru Rosetti la 70 de ani*, Editura Academiei R.P.R., București, 1965, p. 671–676.
- Pătruț 1957 = Ioan Pătruț, *Fonetica graiului huțul din Valea Sucevei*, Editura Academiei R.P.R., București, 1957.
- Robciuc 1999 = Ion Robciuc, *Studii și articole*, Editura Mustang, București, 1999.
- RRL = „Revue roumaine de linguistique”, București, I, 1965 și urm.
- StUBB = „Studia Universitatis Babeș-Bolyai”; Cluj, I, 1956 și urm.
- Suciu 1967, 1968 = Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. I–II, Editura Academiei R.S.R., București, 1967–1968.
- Žylko 1966 = F. T. Žylko, *Narysy z dialektolohiji ukrajins'koji movy*, în *Rad'ans'ka škola*, Kiev, 1966.
- Sučasna* = M. Ja. Pl'ušč (ed.), *Sučasna ukrajins'ka literaturna mova*, în *Vyšča škola*, Kiev, 2001.

THE CONSONANTAL SYSTEMS
OF SOME UKRAINIAN SUBDIALECTS OF MARAMUREȘ
(Abstract)

As a result of the monographic research on some Ukrainian subdialects spoken in various places in Maramureș, I have realized that, although these subdialects belong to the same dialectal group, they show, besides common features, some phonetic, grammatical and lexical characteristics that individualize them.

The fact that at phonological level one can notice a different pronunciation of some sounds is well-known and admitted by most dialectologists. Thus, as a result of a research on the consonantal system of the subdialects of Rona de Sus, Craciunesti and Lunca la Tisa I have taken notice of both common features (because of these features the mentioned subdialects belong to trans-Carpathian Ukrainian subdialects, but differ from the other subdialects of the south-western dialect and literary Ukrainian) and some individual phonetic phenomena (which differentiate them).

The features these subdialects have in common are more numerous than the features that differentiate them. Here we mention some common features: the emergence of epenthetic [n] after the bilabial consonant [m]; the pronunciation of [v] as non-syllabic [u] ([ũ]) or as bilabial [v] ([w]); the change of the consonant [v] into the vowel [u]; the presence of prothetic [v] before vowels; the emergence of labial-fricative [f] in the place of [chv], [kv] (especially in borrowings); the hard pronunciation of dental [t] in various verbal inflexions; the shift of [t] (placed before [i], as the result of strong palatalization) to [k]; the affricate consonant [c] (in noun suffix *-ec'*) is de-palatalized (as compared to [c'] in literary language).

The features that differentiate the three subdialects (or, to be more specific, the subdialects of Craciunesti and Lunca la Tisa in comparison with the subdialect of Rona de Sus) are less numerous: the fricative palatal consonants [s'] and [z'], characteristic of literary language, has a hard pronunciation in the subdialect of Rona de Sus, while in the subdialects of Craciunesti and Lunca la Tisa it has a soft pronunciation (in the subdialect of Lunca la Tisa one can notice an emphasised palatalization of the consonants [s''] and [z'']; this complete palatalization is no so frequent in the subdialect of Craciunesti); the affricate consonant [c] (in the adjective suffix, *-c'k-*) has a hard pronunciation, especially in the subdialect of Rona de Sus, while in the subdialect of Craciunesti and Lunca la Tisa, as well as in literary language, one can notice the use of palatal [c']; the liquid consonant [l] has different pronunciations in the three subdialects, both hard and soft (in the subdialect of Craciunesti and Lunca la Tisa palatal [l'] is used before [i], while in the subdialect of Rona de Sus [l] has a hard pronunciation); the consonant [r] has a hard pronunciation, both at the end of the word and inside it, when it is placed before [a], in the subdialect of Craciunesti and Lunca la Tisa, while in the subdialect of Rona de Sus, as well as in literary language, one can notice the use of [r']; the loss of old [j] at the beginning of words is peculiar to the subdialect of Rona de Sus.

All these may help dialectologists to complete the picture of the features peculiar to Ukrainian subdialects spoken in Romania.

Cuvinte-cheie: *dialectologie, subdialecte ucrainene din România, subdialecte transcarpatice, subdialecte huțule, subdialectele ucrainene din Rona de Sus, Crăciunești, Lunca la Tisa, trăsături fonetice, consonantism, corelația de timbru, corelație de sonoritate.*

Keywords: *dialectology, Ukrainian subdialects of Romania, trans-Carpathian subdialects, 'huțul' subdialects, the Ukrainian subdialects of Rona de Sus, Crăciunești, Lunca la Tisa, phonetic features, consonantism, the timbre correlation, the sonority correlation.*

*Universitatea „Babeș-Bolyai”
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31
ivanherbil@yahoo.com*